

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**NEUVOSTOLIITON ITÄMEREN LAIVASTON MAIHINNOUSUKYVYN
KEHITTYMINEN TOISEN MAAILMANSODAN JÄLKEEN**

Tutkielma

Kadetti

Aapo Louhi

76. Merikadettikurssi

Rannikkojoukkolinja

Huhtikuu 2009

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi	Linja
76. Merikadettikurssi	Rannikkojoukkolinja
Tekijä	
Kadetti Aapo Louhi	
Tutkielman nimi	
Neuvostoliiton Itämeren laivaston maihinnousukyvyn kehittyminen toisen maailmansodan jälkeen	
Oppiaine, johon työ liittyy	Säilytyspaikka
Sotahistoria	Kurssikirjasto (MPKK:n kirjasto)
Aika Huhtikuu 2009	Tekstisivuja 26 Liitesivuja 2
TIIVISTELMÄ	
<p>Tutkimus käsittelee Neuvostoliiton Itämeren laivaston maihinnousukyvyn kehittymistä. Maihinnousukyvyllä tarkoitetaan kokonaisuutta, jonka muodostavat joukot, taktiikka ja kalusto. Tutkimuksen ajallinen rajausta on toisesta maailmansodasta 1980-luvun loppuun. Tutkimuksessa on pyritty selvittämään miten Neuvostoliiton Itämeren laivaston maihinnousukyky kehittyi tarkasteluajanjaksona. Tutkimus on laadullinen sotahistorian tutkimus.</p> <p>Tutkimuksen päätutkimusongelmana on: Miten Neuvostoliiton Itämeren laivaston maihinnousukyky kehittyi toisen maailmansodan jälkeen? Alututkimusongelmia ovat: Mikä oli Neuvostoliiton Itämeren laivaston maihinnousukyky toisessa maailmansodassa? Mitkä tekijät vaikuttivat maihinnousukyvyn kehittymiseen? Miten asevoimien reformit vaikuttivat kehitykseen? Mikä oli maihinnousukyky 1980-luvun loppupuolella eli mihin kehitys johti?</p> <p>Tutkimuksessa on käytetty vain länsimaisia lähteitä. Kotimaisista lähteistä tärkeimmät tämän tutkimuksen kannalta ovat Maanpuolustuskorkeakoulussa tehdyt opinnäytetyöt. Ulkomaisista lähteistä tärkeimpiä ovat Dominik Nargelen, Milan Vegon, Norman Polmarin sekä Siegfried Breyerin teokset.</p>	

Tutkimuksessa ilmeni, että Neuvostoliiton Itämeren laivaston maihinnousukyky kehittyi tarkasteluajanjaksona huomattavasti. Neuvostoliitto kykeni hyödyntämään toisesta maailmansodasta oppeja kehitystyössään ja aloitti sodan jälkeen mittavan suunnittelutyön maihinnousukyvyn kehittämiseksi.

Neuvostoliitto keskittyi 1950- ja 1960-lukujen taitteessa pääasiassa Strategisiin ohjusjoukkoihinsa, jolloin konventionaalisten joukkojen saama huomio oli vähäistä. Konventionaalisten joukkojen tärkeys korostui kuitenkin 1960-luvun loppua kohti ja merijalkaväki perustettiin uudelleen. Uusia maihinnousualusluokkia, mukaan lukien ilmatyynyaluksia, alettiin rakentaa.

1970-luvulla Neuvostoliiton Itämeren laivaston merijalkaväki oli varustettu moderneilla aluksilla ja taktiikan osalta kehitystyö oli jo pitkällä. 1980-luvulla maihinnousukyky oli erittäin korkealla tasolla, tukien Neuvostoliiton merenherruutta Itämeren alueella ja turvaten Neuvostoliiton niin poliittisia, kuin taloudellisiakin intressejä. Taktiikan ja joukkojen käyttöperiaatteiden osalta ehkä suurin muutos tapahtui 1980-luvun lopulla, kun Neuvostoliiton uuden doktriinin myötä merijalkaväen pääasiallinen tehtävä sai puolustuksellisemman sävyn.

AVAINSANAT

Itämeren laivasto, kehitys, Kylmä sota, maihinnousu, maihinnousualukset, maihinnousujoukot, Neuvostoliitto, toinen maailmansota, taktiikka

1. JOHDANTO	1
1.1 TUTKIMUSTEHTÄVÄ	1
1.2 TUTKIMUSTILANNE JA LÄHTEISTÖ	2
1.3 ITÄMERI TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ JA ITÄMEREN MERKITYS NEUVOSTOLIITOLLE	3
1.4 TUTKIMUKSESSA KÄYTETYT KÄSITTEET	5
2. NEUVOSTOLIITON ITÄMEREN LAIVASTON MAIHINNOUSUKYKY TOISESSA MAAILMANSODASSA	6
2.1 ITÄMEREN LAIVASTON MAIHINNOUSUTAKTIikka JA JOUKOT TOISESSA MAAILMANSODASSA	6
2.2 LUNKULANSAAREN, MANTSINSAAREN JA LENINGRADIN OPERAATIOT VUONNA 1941	7
2.3 SODAN LOPPUVAIHEET	8
3. NEUVOSTOLIITON ITÄMEREN LAIVASTON MAIHINNOUSUKYKY TOISEN MAAILMANSODAN JÄLKEEN	10
3.1 TILANNE SODAN JÄLKEEN, "LESSONS LEARNED"	10
3.2 JOUKOT	13
3.3 MAIHINNOUSUTAKTIikka	15
3.4 MAIHINNOUSUHARJOITUKSET	19
3.5 ALUSKALUSTO	22
4. JOHTOPÄÄTÖKSET	25
LÄHTEET	27
LIITTEET	29

NEUVOSTOLIITON ITÄMEREN LAIVASTON MAIHINNOUSUKYVYN KEHITTYMINEN TOISEN MAAILMANSODAN JÄLKEEN

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimustehtävä

Tutkimus käsittelee Neuvostoliiton Itämeren laivaston maihinnousukyvyn kehitystä aikavälillä 1945–1990. Tutkimuksessa pyritään selvittämään miten maihinnousukyky on kehittynyt sekä tarkastelemaan kehitykseen johtaneita syitä. Maihinnousukyvillä tarkoitetaan kokonaisuutta, jonka muodostavat käytössä olleet joukot, taktiikka ja kalusto.

Tutkimus on laadullinen sotahistorian tutkimus. Tutkimuksessa käsitellään maihinnousukyvyn pääpiirteitä eri vuosikymmenillä taktiikan, joukkojen ja kaluston osalta alkaen toisesta maailmansodasta ja päättyen 1980-luvun lopun tilanteeseen.

Neuvostoliiton Itämeren laivasto on olemassaolollaan vaikuttanut merkittävästi esimerkiksi Suomen rannikonpuolustukseen, ja toisaalta Itämeren laivaston maihinnousukyvyn historian tunteminen auttaa ymmärtämään Venäjän tämän hetkisen Itämeren laivaston taktiikkaa ja käyttöperiaatteita.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys käsittää tilanteen Neuvostoliiton Itämeren laivastossa maihinnousukyvyn osalta aikavälillä toinen maailmansota – 1980-luvun loppu.

Tutkimuksen päätutkimusongelmana on:

– Miten Neuvostoliiton Itämeren laivaston maihinnousukyky kehittyi toisen maailmansodan jälkeen?

Tutkimuksen alatutkimusongelmina ovat:

- Mikä oli Neuvostoliiton Itämeren laivaston maihinnousukyky toisessa maailmansodassa?
- Mitkä tekijät vaikuttivat maihinnousukyvyn kehittymiseen?
- Miten asevoimien reformit vaikuttivat kehitykseen?
- Mikä oli maihinnousukyky 1980-luvun loppupuolella eli mihin kehitys johti?

Kehitystä tarkastellaan käytyjen taistelujen sekä suurien taisteluharjoitusten perusteella, koska lähtökohtaisena olettamana on, että jokainen armeija sotii niin kuin se harjoittelee.

Tutkimuksen tarkoitus ei ole yksityiskohtaisesti selvittää Neuvostoliiton Itämeren laivaston maihinnousukalustoa ja joukkoja, vaan tutkimus pyrkii vastaamaan koko aikavälillä tapahtuneeseen kehitykseen historiallisesta näkökulmasta. Tarkoituksena on löytää selviä muutoksia tai kehityslinjoja maihinnousukykyä ajatellen. Pääpaino maihinnousukyvyn tarkastelussa on tarkasteluajanjakson alku- ja loppupäässä. Lähteissä esiintyvistä eroavaisuuksista sekä Neuvostoliitolle tyypillisestä, pitkälle viedystä salaamisesta johtuen tutkimuksessa esitetyt joukkojen tai kaluston määrät sekä ominaisuudet ovat suuntaa antavia.

1.2 Tutkimustilanne ja lähteistö

Neuvostoliiton Itämeren laivaston maihinnousukyvyn kehittymistä on tutkittu kohtalaisen vähän. Tutkimuksien pääosa käsittelee uudempaa aikaa keskittyen 1980-luvun tilanteeseen sekä Itämeren laivaston tilaan Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen. Jostain syystä ulko-mainenkaan kirjallisuus ei ole ollut erityisen kiinnostunut juuri maihinnousukyvyn kehityksestä. Useasta lähteestä löytyy kyllä mainintoja Neuvostoliiton laivastojen maihinnousukyvystä, mutta näissä teoksissa on aihetta käsitelty ympäröivästä, pureutumatta yksityiskohtiin. Tutkielman kannalta lähdeaineiston määrä on ollut tyydyttävä.

Tutkimuksen päälähde on ollut Dominik Nargelen vuonna 1983 julkaisema *The Soviet Naval Infantry. An Evolving Instrument Of State Power* vol 1-2 tutkimus, joka käsittelee Neuvostoliiton merijalkaväen historiaa, organisaatiota, operaatioita ja poliittisia seikkoja. Teos on erittäin kattava, joten tämä tutkimus nojaa hyvin pitkälti siihen. Teosta ei ole kirjoitettu Neuvostoliitossa, joten näkökulman voidaan katsoa olevan objektiivinen. Tekijä on käsitellyt Neuvostoliiton merijalkaväen historiaa ja kehitystä puolueettomasti.

Neuvostoliiton Itämeren laivaston kalustoa on tutkittu paljon. Nämä tutkimukset ovat pääosin kalustoesittelyjen tyyppisiä teoksia, joista käyttökelpoisimmiksi olen todennut Norman Polmarin 80-luvulla kirjoittamat *Guide to the Soviet Navy* – teokset sekä Siegfried Breyerin *Guide to the Soviet Navy* vuodelta 1970. Kyseiset kirjat sisältävät pääosin tietoa eri aikoina käytössä olleista aluksista. Kaikissa kirjoissa käsitellään myös, joskin suppeasti, Neuvostoliiton merivoimien koulutusta, rakennetta ja laivaston tilaa kirjoitusajankohtana.

Taktiikan ja joukkojen käyttöperiaatteiden osalta tärkein lähde on Milan Vegon *Soviet Naval Tactics* vuodelta 1992 joka nimensä mukaisesti käsittelee taktiikkaa ja operaatiotaitoa. Tutkimukseni kannalta tärkeä on varsinkin maihinnousua käsittelevä kappale otsikolla *Tactical Naval Landings*.

Kapteeni Juha Vauhkosen *Maihinnousutaktiikka* ja sen kehitysnäkymät sekä maihinnousuharjoitukset 1970-luvulta alkaen on toiminut hyvänä lähteenä maihinnoususotatoimen yleisnäkökulman kannalta. Lisäksi teoksessa on tämän tutkielman kannalta tärkeitä kuvia.

Tutkimuksessa on käytetty lähteinä lisäksi Maanpuolustuskorkeakoulun tutkielmia niin kadettikoulun kuin esiupseerikurssinkin puolelta.

1.3 Itämeri toimintaympäristönä ja Itämeren merkitys Neuvostoliitolle

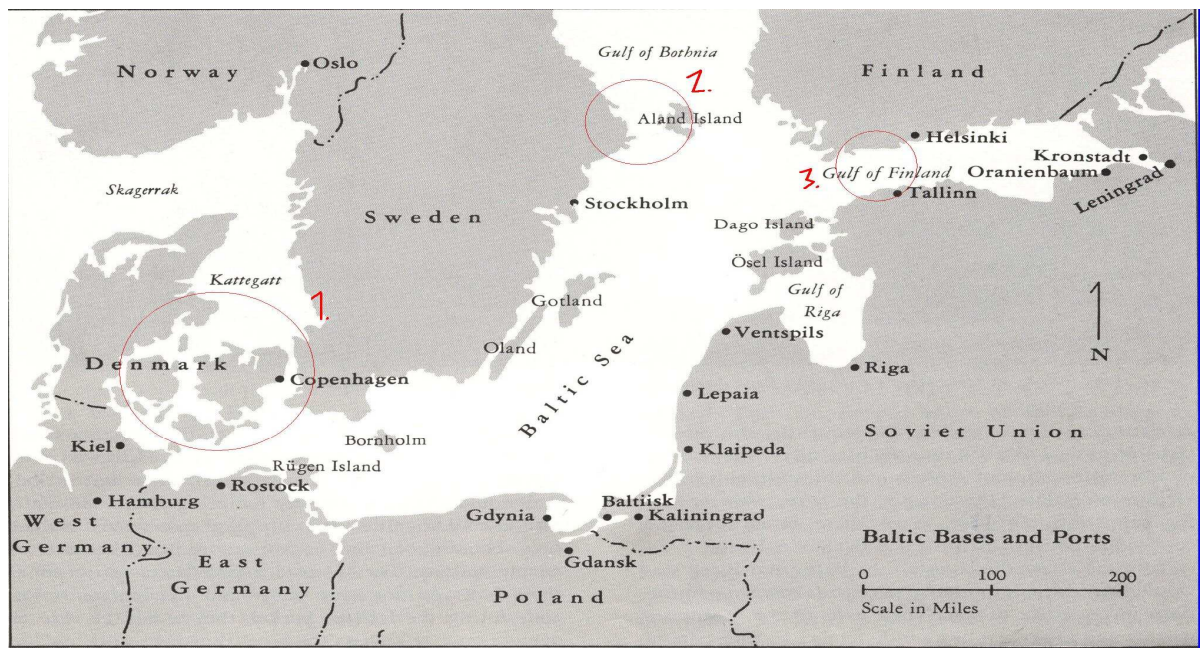
Kylmän sodan aikana Itämeri toimi ikään kuin rajavyöhykkeenä kapitalismin ja sosialismin välissä erottaen Varsovan liiton ja NATO:n toisistaan.¹ Itämeren lähialueet olivat merkittävä osa Neuvostoliiton kokonaistaloudessa. Lisäksi Itämeri mahdollisti Neuvostoliiton pääsyn Atlantille Euroopan alueella. Itämeren rannalla sijaitsivat useat Neuvostoliitolle niin sotilaallisesti kuin taloudellisestikin tärkeät alueet ja kaupungit. Sotasatamien, telakkateollisuuden ja varuskuntien vuoksi merkityksellisiä olivat varsinkin Leningrad, Tallinna, Riika, Liepaja ja Kaliningrad.² Itämeri on kapea ja matala sisämeri, jonka strategisesti tärkeimpiä kapeikkoja ovat Tanskan salmet (1), Märket Ahvenanmaalla (2) sekä Porkkala-Naissaari–kapeikko (3) Suomenlahdella. Merialueen pieni pinta-ala (422 000 neliökilometriä) mahdollistaa nopeat ja yllätykselliset joukkojen siirrot.³

¹ Tuomi, Osmo: Itämeri ja sen lähialueet Varsovan Liiton turvallisuusjärjestelmässä (ARNEK-raportti), s. 122.

² Hietakangas, Pekka: Neuvostoliiton/Venäjän laivaston käyttöperiaatteiden kehitys itämerellä 1980-luvulta nykyhetkeen (Pro gradu 2005), s. 12.

³ Sama, s. 10.

Kuva 1, Neuvostoliitolle tärkeät rannikkokaupungit sekä Itämeren strategisesti merkittävät kapeikot.⁴

Tanskan salmien auki pitäminen oli siis Neuvostoliitolle ensiarvoisen tärkeässä asemassa Atlantille pääsyn kannalta. Erään arvion mukaan Itämeren alue muodosti kolmasosan Neuvostoliiton ja puolet koko Varsovan liiton maiden yhteenlasketuista resursseista, kun otetaan huomioon kauppalaivasto, satamaverkosto, sotalaivasto, telakkateollisuus ja henkilöstö.⁵ Sotilaalliselta kannalta tarkasteltuna Itämeri mahdollistaa kapeutensa vuoksi nopeat joukkojen siirrot, mukaan lukien maihinnoususodankäynnin. Lisäksi Itämeren matalahko keskisyvyys sekä karikkoisuus nostavat esimerkiksi ilmatyynyaluskaluston sekä muut kevyet ja pienellä syvyyksellä uivat maihinnousualukset ensiarvoisen tärkeään asemaan.⁶

Mikäli Kylmä sota olisi kuumentunut aseelliseksi konfliktiksi Keski-Euroopassa, olisi Itämeri muodostanut välttämättömän joukkojen ja materiaalin kuljetustien Neuvostoliiton asevoimille. Neuvostoliiton sotadoktriini edellytti nopeaa, ja jatkuvaa etenemistä usean akselin suunnassa ja maantieteellisten olosuhteiden vuoksi Itämeri rannikkoalueineen oli ehkä tärkein ja helpoin näistä akseleista.⁷ Itämeri oli siis Neuvostoliitolle sotilaallisesti ja taloudellisesti erittäin merkittävä alue, jonka turvaamisesta vastasi Itämeren laivasto (yhteistyössä muiden Varsovan liiton toimijoiden kanssa) sukellusvenein, pinta-aluksin sekä maihinnousujoukoin.

⁴ Breyer, Siegfried: Guide to the Soviet Navy (1970), s. 204.

⁵ Tuomi, s. 122.

⁶ Hietakangas, s. 10.

⁷ Tuomi, s. 124.

1.4 Tutkimuksessa käytetyt käsitteet

JOINT-operaatio on eri puolustushaarojen yhdessä suorittama operaatio.⁸

Maihinnoushyökkäys on maa-, meri- ja ilmasotatoimia sisältävä merisodan piiriin kuuluva hyökkäyssotatoimi, jossa hyökkäävä joukko kuljetetaan meriteitse siihen soveltuvilla aluksilla hyökkäysalueelle.⁹

Maihinnousalus on alus, joka on suunniteltu maihinnoususodankäynnin tarpeisiin.

Maihinnousukyky on kokonaisuus, jonka muodostavat käytössä olleet joukot, taktiikka ja kalusto.

Maihinnousutaktiikka on kokonaisuus, joka sisältää teorian ja käytännön maihinnousun harjoitteluun ja toteuttamiseen liittyen.¹⁰

Merijalkaväellä tarkoitetaan joukkoja, jotka koulutuksensa ja kalustonsa puolesta kykenevät suorittamaan maihinnousuoperaation. Neuvostoliitossa oli toisen maailmansodan aikaan jaoteltu merijalkaväki-käsite kahteen osaan; joukot, jotka oli koulutettu erityisesti maihinnoususodankäyntiin, ja joukot, jotka olivat pääosin laivaston ylijäämämiehistä koottuja yksiköitä, joita kuitenkin käytettiin maihinnousun kaltaisiin hyökkäysoperaatioihin.¹¹ Tutkimuksessa tullaan käyttämään yleistäen käsitettä *merijalkaväki* ymmärtämisen helpottamiseksi.

Merikoukkaus on rannikon suuntaiseen maasotatoimeen liittyvä meritse ja ilmoitse toteutettu hyökkäyssotatoimi, jonka tarkoituksena voi olla puolustajan reservien sitominen, tärkeän maastonkohdan valtaaminen, liikennepaikkojen haltuun ottaminen, puolustajan huoltoyhteyksien katkaiseminen tai puolustajan harhauttaminen.¹²

Neuvostoliiton Itämeren alueella operoimasta merivoimien osasta, Punalippuisesta Itämeren laivastosta käytetään yksinkertaistamisen ja lyhyiden vuoksi muotoa *Itämeren laivasto*.

⁸ Hietakangas, Liitteet.

⁹ PVAH:n Määritelmärekisteri.

¹⁰ Vego, Milan: Soviet Naval Tactics, Annapolis, Md : Naval Institute Press, cop. 1992, s. 3.

¹¹ Nargele, Dominik: The soviet Naval Infantry, an evolving instrument of state power vol 1-2 (1983). s. 79.

¹² PVAH:n Määritelmärekisteri.

2. NEUVOSTOLIITON ITÄMEREN LAIVASTON MAIHINNOUSUKYKY TOISESSA MAAILMANSODASSA

2.1 Itämeren laivaston maihinnousutaktiikka ja joukot toisessa maailmansodassa

Itämeren laivaston maihinnousujoukkojen kuten koko Neuvostoliitonkin merijalkaväen voidaan katsoa syntyneen lokakuun vallankumouksen yhteydessä, vuonna 1917.¹³ Amiraali Ivan Isakov¹⁴ julkisti Neuvostoliiton maihinnousudoktriinin vuonna 1931, hänen näkemyksensä mukaan maihinnousuoperaatiot jaetaan kolmeen pääluokkaan: strategisiin, taktisiin ja rynnäköiksi. Strateginen maihinnousu on pitkäkestoinen operaatio, jossa on tarkoituksena avata uusi rintama suurella, vähintään divisioonan suuruisella joukolla. Taktinen maihinnousu on koukkaus tai sivustahyökkäys jolla pyritään vaikuttamaan tietyn taistelun kulkuun. Rynnäköoperaatiolla tarkoitetaan pienekköiden joukkojen suorittamaa iskuja esimerkiksi vihollisen selustaan tai johonkin ennalta määritettyyn tärkeään kohteeseen.¹⁵ Virallisesti teoria merijalkaväen käytöstä otettiin osaksi Neuvostoliiton sotataittoa vasta 1930-luvun lopussa, jolloin Isakovin näkemykseen lisättiin käsite operatiivinen maihinnousu, joka sijoittuu voimaltaan strategisen ja taktisen maihinnousun väliin. Toisessa maailmansodassa merijalkaväikonseptia testattiin taisteluissa vaihtelevin kokemuksiin.¹⁶

Kronstadtissa 1939 perustettu merijalkaväkiprikaati toimi Itämeren laivaston ainoana merkittävänä merijalkaväyksikkönä operaatio Barbarossan alkaessa. Syyskuussa 1941 Laivaston esikunta muodosti kaksitoista osastoa laivastojen tueksi. Osastot olivat kooltaan pataljoonan ja prikaatin suuruisia. Kokonaismiesvahvuus tällä merijalkaväen esiasteella oli noin 60 000 sotilasta.¹⁷ On huomattavaa, että vahvuus Itämeren laivastossa oli vain osa edellä mainitusta, koska osastot oli jaettu Pohjoiseen laivastoon, Itämeren laivastoon ja Mustanmeren laivastoon. Neuvostoliiton merijalkaväki oli sodan alkaessa kehitystyöstä huolimatta pahasti keskeneräinen ja voimiltaan heikko.

¹³ Nargele, s. 69.

¹⁴ Amiraali Isakov toimi Toisen maailmansodan aikana Neuvostoliiton merivoimien pääesikunnan päällikkönä, ja siten vastasi kaikkien merioperaatioiden koordinoinnista, mukaan lukien maihinnoususodankäynti.

¹⁵ Stoker, Donald: Soviet amphibious landings in the Black Sea, 1941-1944. Kirjassa: Amphibious Assault Manoeuvre from the Sea. Editor: Lt.Com Tristan Lovering (2007).

¹⁶ Nargele, s. 77.

¹⁷ Sama, s. 79–80.

Neuvostoliitto käytti merijalkaväkeään kaikilla rintamilla maihinnousuoperaatioihin ja tärkeiden satamien suojaamiseen. Toisessa maailmansodassa Neuvostoliiton maihinnousutaktikalle oli tunnusomaista merijalkaväen käyttö tiukasti maavoimien kanssa yhteistoiminnassa. Kehitystyö jatkui sodan jatkuessa, ja Neuvostoliiton sodanjohto alkoi ymmärtää merijalkaväen tarpeellisuuden. Joukkojen määrää kasvatettiin koko sodan ajan merkittävästi. Amiraali Gorshkovin¹⁸ mukaan merijalkaväki toteutti sodan aikana yli 100 laajaa maihinnousuoperaatiota, joihin osallistui yhteensä noin 330 000 sotilasta.¹⁹ Vuoden 1941 merijalkaväen reformin jälkeen Itämeren laivaston tärkeimmät merijalkaväkiyksiköt olivat 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 56., ja 160. merijalkaväkiprikaatit, 3., 69., 70. Merijalkaväkiprikaatit, neljä merijalkaväkirykmenttiä sekä neljäkymmentä erillistä merijalkaväkipataljoonaa.²⁰

2.2 Lunkulansaaren, Mantsinsaaren ja Leningradin operaatiot vuonna 1941

Kesällä 1941 Leningradin Rintaman johto halusi käyttää merijalkaväkeä taktisiin maihinnousuihin saksalaisten hyökkäyksen sivustoihin ja selustoihin. Merijalkaväki-konsepti oli kuitenkin kohtalaisen uusi ja vielä keskeneräinen, joten Itämeren laivaston ensimmäiset merkittävät maihinnousuhyökkäykset epäonnistuivat pahasti. Jotkut operaatiot epäonnistuivat jopa sillanpääaseman saavuttamisen jälkeen eli joukot eivät kyenneet pitämään murtokohtaa auki lisäjoukkojen tuomiseksi.

Neuvostoliitto halusi pysäyttää suomalaisten joukkojen etenemisen kohti Vidlitsan kaupunkia kokoamalla iskuosaston, jonka kokoonpano oli: nelipataljoonainen 4. Erillinen merijalkaväkiprikaati, Laatokan laivue, johon kuului kaksi tykkivenettä, kaksi pienempää moottoritykkivenettä, kaksi MO-4 vartiovenettä, sekä useita KMANDR -luokan veneitä. Iskuosastoon kuului myös ilmakomponentti, joka koostui viidestä MBR-5 tiedustelulentokoneesta, kuudesta keskikokoisesta pommikoneesta, sekä kuudesta I-15 hävittäjästä. Iskuosasto oli suoraan Leningradin ja Laatokan alueen Meripuolustuksen komentajan alaisuudessa.²¹ Iskuosaston kokoonpano oli moderni aikanaan ja muistuttaa rakenteeltaan paljon nykyajan JOINT-taktiikkaa. Vaikka ajatuksen tasolla kaikki vaikutti toimivalta, ei lopputulos ollut Neuvostoliiton kannalta kovinkaan onnistunut. Lunkulansaaren ja Mantsinsaaren operaatiot epäonnistuivat riittämät-

¹⁸ Neuvostoliiton merivoimien komentaja vuodesta 1955, apulais-puolustusministeri.

¹⁹ Nargele, s. 5–6.

²⁰ Sama, s. 85–86.

²¹ Nargele, s. 137.

töman suunnittelun, merijalkaväen ja muiden puolustushaarojen yhteistoimintakyvyttömyyteen sekä epäonnistuneeseen ilmatiedusteluun.²² Kummassakaan taistelussa Neuvostoliitto ei kyennyt saavuttamaan ajallista ja paikallista ylivoimaa maihinnousualueella, jolloin suomalaiset saivat rauhassa keskittää lisää joukkoja alueelle. Lisäksi kummankin hyökkäyksen tulituki ja tulivalmistelu olivat riittämättömät. Hyökkäykset ja varsinkin niissä epäonnistuminen opetivat Neuvostoliittoa merijalkaväen käytössä, ja kehitystä tapahtui muun muassa maavoimien yhteistoimintaan liittyen. Operaatiot näyttivät kuitenkin vastustajalle että Neuvostoliitto kykenee luomaan merkittävän sivusta- ja selustauhan merijalkaväkijoukoillaan.²³

Laajoja maihinnousuoperaatioita suoritettiin saksalaisten viivyttämiseksi Leningradin puolustukseen liittyen koko loppusyksyn ajan vuonna 1941. Esimerkiksi Laatokan ja Onechskinjärven välisiin maihinnousuoperaatioihin osallistui 3., 69. ja 70. Merijalkaväkiprikaati sekä 31. Erillinen merijalkaväkipataljoona. Loppuvuodesta 1941 yhteistoimintaa maavoimien kanssa lisättiin ja 6. Merijalkaväkiprikaati taisteli osana neljättä armeijaa Leningradin puolustuksessa. Leningradin rintaman esikunta vaati maihinnousuoperaatioiden määrän kasvattamista saksalaisten viivyttämiseksi mutta nämäkin operaatiot olivat jo lähtökohdiltaan tuhoon tuomittuja. Huolimaton suunnittelu/valmistelu ja useissa tapauksissa ilmakomponentin puute sekä tulituen riittämätön suunnittelu johtivat epäonnistumisiin kuten Lunkulan -ja Matsinsaaren operaatioissakin. Lisäksi operaatiot toteutettiin usein liian pienillä, pataljoonan tai kompanian kokoisilla osastoilla, jolloin hyökkääjä ei kyennyt saavuttamaan edellä mainittua yleisten taktisten periaatteiden mukaista ajallista tai paikallista ylivoimaa.²⁴

2.3 Sodan loppuvaiheet

Suomalaisten vallattua Suursaaren ja Suur-Tytärsaaren jäi Neuvostoliitolle edelleen Lavansaari, Peninsaari ja Seiskari. Itämeren laivaston joukot kykenivät harjoittelemaan näillä saarilla ja toteuttamaan niiltä käsin hyökkäyksiä suomalaisia ja saksalaisia vastaan.²⁵ Kesällä 1942 Neuvostoliitto aloitti yhden suurimmista maihinnousuoperaatioistaan. Lavansaareltä Someriin suuntautunut hyökkäys kuitenkin epäonnistui. Jälleen kerran tappion pääsyyt olivat samat kuin aikaisemmissakin taisteluissa. Lisäksi suomalaisten laatiman raportin mukaan Neuvostoliiton tulenjohto oli tehotonta ja puolustushaarojen yhteistyö olematonta. Jostain syystä Neu-

²² Nargele, s. 136–139.

²³ Sama, s. 139.

²⁴ Sama, s. 140–142.

²⁵ Nargele, s. 144–145.

vostoliitto ei käyttänyt isoja taistelualuksiaan tulituessa vaikka ne tiedettävästi olivat Lenin-gradissa ja Kronstadtissa juuri sillä hetkellä. Mielenkiintoisin huomio suomalaisten raportissa oli, että Neuvostoliiton maihinnousukalusto oli erittäin heikkolaatuista ja vähissä, jalkaväki joutui matkustamaan suojatta moottoritorpedoveneiden kansilla. Edellä mainitut veneet eivät lisäksi kyenneet kuljettamaan raskasta kalustoa maihinnousun tueksi. Lähteestä ilmenee että vastaava veneongelma Itämeren laivaston merijalkaväellä oli sodan loppuun asti vaikkakin joitain parannuksia tapahtui sodan loppuvuosina 1944 ja 1945.²⁶ Neuvostoliitolla ei ollut sodan aikana yhtään maihinnousuun erityisesti suunniteltua alusta. Itämeren alueen maihinnousuoperaatioissa käytettiin korvikekalustoa, eli välttävästi tehtäviinsä kykeneviä pieniä nopeita aluksia, kuten partioveneitä ja pienen uppouman miinanraivaajia. Sodan jälkeen vaikutti siltä, että kehitystä ei ollut tämän asian suhteen edes odotettavissa, koska Neuvostoliitolla ei ollut tieto-taitoa maihinnousualusten kehittämiseen.²⁷

Vuonna 1943 Itämeren laivasto suoritti muutamia pienehköjä maihinnousu-operaatioita mutta ei yhtään merkittävää. Merijalkaväen miesvahvuus oli kasvatettu jo 130 000:een. Itämeren laivasto oli lisäksi saanut 600 lentokonetta, ja aluskalustoa oli myös korjattu.²⁸ Sodan loppuvaiheen maihinnousuoperaatiot epäonnistuivat kerta toisensa jälkeen, vaikuttaa siltä että Neuvostoliitto ei kyennyt oppimaan omista virheistään vaan jääräpäisesti jatkoi huonosti suunniteltuja ja valmisteltuja maihinnousuhyökkäyksiä. Vasta Teikarin taisteluissa vuonna 1944 oli huomattavissa selvää kehitystä puolustushaarojen välisessä yhteistoiminnassa, taistelujen jälkeen sodanjohdolle alkoi kirkastua ajatus onnistuneen maihinnousuoperaation vaatimuksista. Merijalkaväkitaktiikka koki muutoksen, kun ymmärrettiin.²⁹

- Laivaston tulituen merkitys maihinnousussa
- Antaa operaation komentajalle vapaus valita paras maihinnousuranta viimeisimmän tiedustelutiedon perusteella
- Liikkuvan reservin käyttö
- Sillanpääaseman varmistaminen

Neuvostoliiton kasvava menestys Itämerellä vaati lisää tukikohtia, joista käsin operaatioita voitiin suorittaa. Paldiskiin ja Tallinnaan perustettiin tukikohdat ja lisäksi Itämeren laivastoon

²⁶ Nargele, s. 144–145.

²⁷ Breyer (1970), s. 128.

²⁸ Nargele, s. 146.

²⁹ Sama, s. 150–151.

perustettiin Merijalkaväkidivisioona. Maihinnousukyvyn voidaan todeta kehittyneen merkittävästi sodan loppuvaiheessa siitä mitä se oli sodan alkaessa. Operaatioiden suunnitteluun varattiin enemmän aikaa ja joitakin operaatioita jopa harjoiteltiin ennen niiden toimeenpanoa. Merijalkaväki kehittyi saaristosodankäynnissä painostaessaan saksalaisia vetäytymään. Kuitenkin suurin kehitys tapahtui vasta monta vuotta sodan jälkeen, kun sodasta saatuja oppeja alettiin tavoitteellisesti soveltaa käytäntöön.

3. NEUVOSTOLIITON ITÄMEREN LAIVASTON MAIHINNOUSUKYKY TOISEN MAAILMANSODAN JÄLKEEN

3.1 Tilanne sodan jälkeen, ”Lessons learned”

Toisen maailmansodan jälkeen Neuvostoliitto yritti reflektoida sotakokemuksiaan parantaakseen merijalkaväkitaikikaansa. Prosessissa havaittiin lukuisia virheitä, jotka olivat johtaneet operaatioiden epäonnistumiseen, jolloin tarve merisotataidon kehittämiseen oli suuri. Tutkimuksissa ilmeni seitsemän niin sanottua maihinnousutaktiikan kulmakiveä:³⁰

- 1) Tulituki maihinnousurannalle (laivatykistö, ilmavoimat ja tykistö) ja aktiivinen tulituki maihinnousurannalla (oman toiminnan suojaaminen)
- 2) Rantautumisvaiheen tulisi olla mahdollisimman lyhytkestoinen suoritus
- 3) Maihinnousuoperaation osallistuvan osaston tulisi olla liikkuva ja joustava, jolloin nopea painopisteen muutos taistelukentällä olisi mahdollista
- 4) Maihinnousuoperaation tulisi olla kovatempoinen suoritus aivan alkuvalmisteluista kuormaukseen ja rantautumiseen saakka onnistumismahdollisuuksien maksimoimiseksi
- 5) Iskuportaan välitön täydentäminen on tärkeää, jotta se kykenee jatkamaan hyökkäystä vihollisen ensimmäiseen ryhmytykseen ja näin suojaamaan sillanpääaseman
- 6) Taistelukentälle tuli luoda lisää syvyyttä maahanlaskujoukkojen tiputtamisella vihollisen selustaan ja sivustoille katkaisemaan yhteyksiä ja estämään reservien tuomisen murtokohtaan
- 7) Kaluston pitää soveltua maihinnoususodankäyntiin, vaatimus koskee niin kuljetuskalustoa, taistelijoiden henkilökohtaista materiaalia kuin aseistustakin

³⁰ Nargele, s. 175–176.

Merijalkaväen merkitys kasvoi huomattavasti sodan jälkeen ja päätöksiä kaluston uusimisesta sekä joukkojen erikoiskoulutuksesta tehtiin. Suunnitelmien mukaan nämä erikoiskoulu-
tetut maihinnousujoukot tulisi varustaa monipuolisella aseistuksella, amfibio-
panssarivaunuilla ja nopeilla miehistönkuljetusvaunuilla.³¹ Voitaneen todeta, että näillä vuosi-
kymmeniä vanhoilla suunnitelmilla ja päätöksillä on yhtäläisyyksiä tarkasteltaessa nykyajan
rannikkojääkäripataljoonan kehitystyötä, jossa tavoitteena on ollut luoda liikkuva, vahvasti
aseistettu ja iskukykyinen maihinnousujoukko.

Itämeren laivasto oli sodan jälkeen Neuvostoliiton laivastoista tärkein. Itämeren alueen jouk-
kojen tehtävä oli alueellinen, Neuvostoliiton intressien turvaaminen Keski- ja Pohjois-
Euroopassa. Laivasto oli valmiina tukemaan Keski-Eurooppaan sijoitettuja maavoimien jouk-
koja sekä käyttämään sukellusveneitä lännen meriyhteyksien katkaisuun. On arvioitu että
Tanskan salmet oli valmistauduttu ottamaan haltuun maavoimien ja merivoimien yhteisope-
raationa.³² Kuitenkin Neuvostoliiton uhka-arvion mukaan konventionaaliset asevoimat vähitel-
len menettää merkitystään 1960-lukua lähestyttäessä. Vuonna 1953 ja 1959 Hrutsevin toi-
meenpanemat uudet puolustuspoliittiset doktriinit vähensivät asevoimien miesvahvuutta mer-
kittävästi. Merkittävämmäksi projektiksi nousivat strategiset ohjusjoukot. Merijalkaväen va-
rustamista ja kouluttamista jatkettiin kuitenkin jossain määrin koko siirtymävaiheen ajan.
Aluksi ei ollut selvää, miten konventionaalisia joukkoja käytettäisiin ydinsodassa, ja merijal-
kaväki koettiin enemmän tai vähemmän tarpeettomaksi tarkasteltaessa modernia sodankuvaa.
Edellä mainittu johtikin siihen että joidenkin lähteiden mukaan Neuvostoliiton merijalkaväki
oikeastaan lakkautettiin 1950-luvun lopulla.³³ Toisen maailmansodan aikaisia merijalkaväki-
prikaateja lakkautettiin ja maihinnousujoukkoja siirrettiin rannikkopuolustuksen alaisuuteen.
Ydinaseen yleistyminen ja Kylmän sodan aikakauden alkaminen aiheuttivat käytännössä sota-
strategien vieraantumisen todellisuudesta. Strategisten ohjusten kuviteltiin hoitavan tarvittaes-
sa koko sodankäynnin, eikä konventionaalisten joukkojen kehittämistä pidetty enää kovinkaan
merkittävänä asiana. Kuitenkin on huomattava, että nykyaikana kuvitelmat ydinaseen kaikki-
voipaisuudesta ovat karisseet. Ydinase on kaikessa tehokkuudessaankin käytännössä vain
hyvä pelote. Vielä nykyäänkin konfliktit käydään loppujen lopuksi mies miestä vastaan, ase-
tekniikan modernisoitumisesta huolimatta.

³¹ Nargele, s. 175–176.

³² Tuomi, s. 111.

³³ Nargele, s. 181–182.

Kauas suuntautuviin operaatioihin kykenevän laivaston ja toimivan merijalkaväen puute alkoi aiheuttaa Neuvostoliitolle poliittista häpeää jo Suezin-kriisin aikoihin vuonna 1956, jolloin Neuvostoliitto ei kyennyt puuttumaan konfliktiin. Suezin tapahtumat auttoivat todennäköisesti niin kutsutun uuden koulukunnan ohjus-lobbarit ymmärtämään että maihinnousujoukoilla on käyttöä modernissa sodassa ohjuksista huolimatta.³⁴ Vasta 1960-luvun alkupuolella merivoimien ja maihinnoususodankäynnin merkitys huomattiin uudestaan ja havaittiin niiden välttämättömyys nykyaikaisessa sodankäynnissä ydinaseista huolimatta. Neuvostoliiton merijalkaväki perustettiin uudelleen lähes kymmenen vuoden tauon jälkeen. Konventionaalisten joukkojen merkitys korostui varsinkin totaalista sotaa lievempiasteisia konflikteja ajatellen.³⁵

1970-luvulla Neuvostoliiton keskeiset turvallisuusintressit olivat:³⁶

- Neuvostoliiton oma alueellinen turvallisuus
- Asema Itä-Euroopassa
- Varsovan liiton stabiilius
- Pääsy elintärkeille alueille

Edellä mainitut huomioon ottaen on siis loogista, että 1970-luvulla Itämeren laivaston merijalkaväen pääasialliset tehtävät liittyivät maarintaman tukemiseen varsinkin nykyisen Saksan ja Puolan alueilla sekä tarvittaessa Tanskan salmien aggressiiviseen avaamiseen laivaston toimintavapauden sekä kauppamerenkulun ylläpitämiseksi.³⁷

1980-luvulle tultaessa Neuvostoliiton näkökulma nopeasta ydinsodasta oli muuttumassa pitkittyneen konventionaalisen sodan suuntaan, ydinaseita valmistauduttiin kuitenkin sotatilassa käyttämään yhdessä konventionaalisten joukkojen kanssa. Neuvostoliiton sotilaalliselle doktriinille tunnusomaista oli vaatimus yllätyksestä ja aloitteen voittamisesta. Varsinkin nopeus, shokkivaikutus ja tulivoima olivat 1980-luvun doktriineissa etusijalla. Marsalkka Sokolovskin näkemyksen mukaan sodan päätavoite saavutetaan alkuasetelman joukoilla ajassa, joka on sama kuin vihollisen liikekannallepanoaika.³⁸

³⁴ Nargele, s. 265.

³⁵ Sama, s. 209.

³⁶ Tuomi, s. 33.

³⁷ Breyer (1970), esipuhe.

³⁸ Tuomi, s. 97.

Merijalkaväki vastasi ominaisuuksiltaan kaikkiin 1980-luvun doktriinien vaatimuksiin joten sen merkitys oli Itämeren alueella merkittävä. Amiraali Gorshkovin mukaan voimannäytön merkitys korostui 1980-luvulla ja tästä osoituksena Neuvostoliitto toimeenpani suuria maihinnousuharjoituksia, joista enemmän luvussa 3.4.³⁹ Vuosikymmenien kehitystyö johti siihen, että 1980-luvulla Neuvostoliiton itämeren laivastolla (Varsovan liiton tukemana) olisi todennäköisesti ollut kyky toteuttaa laaja maihinnoususotatoimi onnistuneesti, mikäli valmistelut olisi kyetty salaamaan riittävän hyvin. Voidaan todeta, että Itämeren alueella toimineet rauhan ajan joukot vahvennettuna muualta laivastoista tuoduilla alusyksiköillä olisivat olleet merkittävä uhka NATO:lle.⁴⁰

3.2 Joukot

Merivoimien sisäinen yhteistyö korostui ja maihinnoususodankäynnistä tuli perusvaatimus onnistuneelle sodankäynnille.⁴¹ Merijalkaväen palauttaminen jälleen yhdeksi laivaston puolustushaaraksi tapahtui 1960-luvun alussa, jolloin merijalkaväen vahvuus kasvatettiin vastaamaan 1940-luvun ja 1950-luvun alun tilannetta. 1960-luvun lopussa merijalkaväen vahvuuden arvioidaan olleen jopa 20 000 miestä jota johti ammattiupseeristo.⁴² Ammattiupseeriston koulutuksesta vastasi Viipurissa toiminut merijalkaväkikoulu.⁴³ Saatuaan erilaisia maihinnousualuksia 1950-luvun puolivälissä, Neuvostoliiton laivastovoimat jatkoivat maihinnousukalustonsa kehittämistä ja rakentamista vuoden 1964 merijalkaväen uudelleenperustamiseen saakka.⁴⁴ Vuonna 1969 Itämeren laivastolla arvioitiin olevan 73 maihinnousualusta ja luokassa apualukset noin 300 alusta.⁴⁵ Marraskuussa vuonna 1967 merijalkaväki osallistui Punaisen torin sotilasparaatiin ensimmäistä kertaa toisen maailmansodan jälkeen, osastoon kuului noin 500 miestä Itämeren laivastosta.⁴⁶

³⁹ Nargele, s. 268.

⁴⁰ Hietakangas, s. 26.

⁴¹ Nargele, s. 220.

⁴² Sama, s. 267.

⁴³ Breyer (1970), s. 19.

⁴⁴ Nargele, s. 267.

⁴⁵ Breyer (1970), s. 6.

⁴⁶ Nargele, s. 267.

1970-luvun alussa Itämeren laivasto oli jaettu kahteen ryhmään, Pohjoiseen (Tallinnan tukikohta) ja Eteläiseen (Baltjiskin tukikohta). Maihinnousujoukot olivat pääosin Leningradin tukikohdassa, jonne oli sijoitettuna noin merijalkaväkirykmentin vahvuinen osasto.⁴⁷ Itämeren laivastolla oli tässä vaiheessa myös kalusto, millä suorittaa noin rykmentin suuruisen osaston taistelukuljetus.⁴⁸ Tallinnan tukikohdassa oli sijoitettuna merijalkaväki- ja pioneeriprikaati.⁴⁹

Merijalkaväki sai paljon huomiota Neuvostomediassa 1960-luvun reformin jälkeen ja sitä pidettiin 1980-luvulla eliittijoukkona. 1980-luvulla merijalkaväen kokonaisvahvuus oli noin 16 000 miestä jakautuneena jokaiseen neljään laivastoon prikaatin kokoisina osastoina pois lukien Tyynenmeren laivasto, johon kuului divisioona. Neuvostoliiton merijalkaväkeä ei ollut suunniteltu toteuttamaan laajoja itsenäisiä operaatioita toisin kuin esimerkiksi Yhdysvaltojen merijalkaväki. Neuvostoliiton merijalkaväki oli erikoistunut toimimaan keihäänkärkenä toisen portaan joukoille maihinnousuissa ja tukemaan joen ylityksiä sekä suojaamaan laivastotukikohtia.⁵⁰ Toisen portaan joukot olivat maavoimien osastoja jotka olivat harjoitelleet maasodan lisäksi hyökkäystä merikuljetteisesti. 1980-luvulla useat maavoimien divisioonat harjoittelivat säännöllisesti edellä mainitulla tavalla. Lisäksi mittava kauppalaivasto kykeni RO/RO⁵¹ aluksilla tukemaan tarvittaessa suuriakin operaatioita kuljetuksissa.⁵² Vaikka Neuvostoliiton maihinnousujoukot olivat Yhdysvaltojen merijalkaväkeen verrattuna pieni puolustushaara (196 000>16 000), oli Neuvostoliitto todennäköisesti viidenneksi suurin merijalkaväkimahti maailmassa 1980-luvulla.⁵³ Joidenkin lähteiden mukaan se oli jopa toiseksi suurin.⁵⁴

⁴⁷ Breyer (1970), s. 10.

⁴⁸ Sama, s. 129.

⁴⁹ Sama, s. 207.

⁵⁰ Understanding Soviet Naval Developments (By Director of Naval Intelligence/Chief of Information 1985), s. 50-52.

⁵¹ Alukset jossa lastin käsittely tapahtuu siirtämällä sitä pyörien päällä (roll-on – roll-off). Merimiestaito (2000), s. 25.

⁵² Understanding Soviet Naval Developments (By Director of Naval Intelligence/Chief of Information 1985), s. 15.

⁵³ Sama, s. 50–52.

⁵⁴ Nargele, s. 312.

3.3 Maihinnousutaktiikka

Neuvostoliiton Itämeren laivaston maihinnousutaktiikka oli 1960-luvun lopun jälkeen jatkuvassa kehityksessä. Kuitenkaan tarkasteluajanjakson loppupuolelta ei voida erottaa selvästi mitkä kehitysaskleet tapahtuivat 1970-luvulla, ja mitkä 1980-luvulla, vaan kehitystä on ajateltava jatkuvana prosessina. 1970-luvulta alkaen maihinnousutaktiikasta on erotettavissa selkeät peruseriaatteen jolloin voidaan todeta Neuvostoliiton modernin merijalkaväkitaktiikan syntyneen kyseenomaisina vuosikymmeninä. 1970-luvulla maihinnousutaktiikassa tuli huomioda tekniikan kehitys, tässä tapauksessa ilmatyynyalusten laajamittainen käyttöönotto osaksi merijalkaväen kuljetuskalustoa. Neuvostoliiton maihinnousujoukot oli suunniteltu etäisyydeltään suhteelliseen lyhyisiin operaatioihin, ei valtameren ylityksiin. 1980-luvulla Neuvostoliitolla oli eniten nopeisiin ja yllätyksellisiin maihinnousuoperaatioihin soveltuvia ilmatyynyaluksia maailmassa.⁵⁵ Neuvostoliiton voitaneen katsoa keskittyneen taktisiin maihinnousuihin operaatioiden suunniteltujen etäisyyksien ja joukkojen kokoonpanon kannalta tarkasteltaessa. Peruselementtinä Neuvostoliiton maihinnousu -operaatioissa oli merijalkaväkipataljoona.⁵⁶

Maihinnousun pääperiaate oli luoda sillanpääasema halutulle rannalle, jonka kautta maavoimien joukot voitaisiin työntää vihollisen syvyyteen. Merijalkaväen tehtävänä oli toimia keihäänkärkenä näissä operaatioissa. Joukkojen suhde maihinnousussa oli noin yksi merijalkaväkipataljoona maavoimien divisioonaa kohden. Maihinnousuhyökkäyksen suorittamisen perusidea oli seuraavanlainen: Mikäli maihinnousuranta oli arvioitu linnoitetuksi ja/tai miinoitetuksi, lähetettiin tiedustelu ja miinanraivausosat 8-10 tuntia ennen hyökkäystä valmistelevaan maihinnousua. Jos vihollisuuden arvioitiin olevan vain jalkaväkeä, hyökkäsi merijalkaväki ilman valmisteluosia. Itse maihinnousu oli merijalkaväen osalta kolmivaiheinen; ensimmäisessä vaiheessa merijalkaväen kevyesti aseistetut joukot ottavat sillanpääaseman haltuun ja ryhtyvät siilipuolustukseen. Toisessa vaiheessa rannalle nousevat merijalkaväen pioneeriosat, joiden tehtävänä oli raivata ranta miinoitteista ja muista esteistä. Kolmannessa vaiheessa merijalkaväen raskaammin aseistetut joukot puhdistavat maihinnousun ranta-alueen vihollisen pesäkkeistä. Merijalkaväen tehtävän katsottiin päättyneen siinä vaiheessa, kun maavoimien joukot olivat rantautuneet ja olivat valmiina aloittamaan tehtävänsä.⁵⁷

⁵⁵ Vego, Milan: Soviet Naval Tactics, Annapolis, Md : Naval Institute Press, cop. 1992, s. 299.

⁵⁶ Nargele, s. 286.

⁵⁷ Breyer (1970), s. 196–199.

Maihinnoisuusoperaatioon osallistuvat osat voidaan jakaa kolmeen pääosaan; varsinainen iskuosasto, taistelukuljetuksen ulkokehän suojaukseen osallistuvat joukot ja ilmakuljetteiset maahanlaskujoukot. Iskuosasto sisältää maihinnoisuusalusosaston, tulitukialusosaston, suojausosaston sekä ilmatukiosaston. Maihinnoisuusalusosaston koko ja kalusto riippuu kuljetettavan joukon koosta ja operaatioalueesta. Vuonna 1986 pidetyssä harjoituksessa Pohjois-Norjan seudulla Neuvostoliitto kuljetti 3000 miehen maihinnoisuusjoukon yhdellä Ropucha -luokan ja viidellä Alligator -luokan suurella maihinnoisuusaluksella, yhdellä RO/RO -aluksella sekä yhdellä huoltoaluksella. Ilmatyynyalukset ovat erittäin hyviä yllätyksellisiin operaatioihin sekä ensimmäisen aallon kuljetuksiin nopeutensa ja olemattoman syväyksensä ansiosta. Neuvostoliitto osasi hyödyntää RO/RO -aluksia taistelukuljetustensa suunnittelussa, arvioiden mukaan kokonainen moottoroitu jalkaväkidivisioona kyettiin kuljettamaan seitsemällä RO/RO -aluksella. RO/RO -alusten etuna on suuri kuljetuskapasiteetti yhdistettynä nopeaan lastaukseen ja purkuun. Suojausosaston pääasiallinen tehtävä oli suojata maihinnoisuusalusosastoa niin mereltä, ilmasta kuin veden alta kohdistuvia uhkia vastaan. Osasto voi koostua esimerkiksi muutamista taktisista ohjus ja torpedo-vene ryhmistä ja miinanraivausosastosta. Tulitukialusosaston muodostivat esimerkiksi yhdestä risteilijästä ja neljästä hävittäjästä tai kuten kesällä 1985 pidetyssä harjoituksessa, jossa kaksi Kara-luokan risteilijää ja yksi Krivak -luokan vartiolaiva suojasivat maihinnoisuusalusosastoa, johon kuului kaksi Rogov -luokan suurta maihinnoisuusualusta, yksi Ropucha ja yksi Alligator -luokan pienempi maihinnoisuusalus. Ilmatukiosastoon voi kuulua osia maalta käsin operoivista laivaston ilmavoimista tai maavoimien lentokoneosastoja, lisäksi ilmavoimien keski- ja pitkänmatkan pommikoneet voivat osallistua ilmatukiosastoon.⁵⁸

Taktisen maihinnoisuusoperaation ensimmäinen vaihe on suunnittelu ja valmistelu joka kestää kolmesta viiteen päivään. Arvioiden mukaan Neuvostoliiton korkean valmiuden merijalkaväkipataljoona kykeni olemaan valmiina lähtöön käskystä kahdeksassa tunnissa, jonka jälkeen pataljoona harjoitteli yhdessä sekä erillisinä komppanioina pataljoonan komentajan taistelusuunnitelmaa niin kauan kuin mahdollista. Toisessa vaiheessa joukot kerätään suojaiselle odotusalueelle joka on 10–15 kilometriä kuormauspaikasta. Seuraavaksi joukot siirretään kuormausalueelle kuormaukseen. Kuormausalue pyritään valitsemaan suojaisesta rannikon kohdasta, joka mahdollistaa usean yksikön samanaikaisen kuormaamisen ja joka on riittävän iso, jotta alusosastot voidaan hajauttaa oman toiminnan suojaamiseksi. Kolmannessa vaiheessa suoritetaan varsinainen taistelukuljetus operaatioalueelle.⁵⁹

⁵⁸ Vego, s. 299–301.

⁵⁹ Sama, s. 302–304.

Taistelukuljetuksen jälkeen maihinnousuoperaatio eteni pääpiirteittäin seuraavalla tavalla:⁶⁰

- 1) Laivatykistön tulella ja ilmaiskulla pyritään häiritsemään puolustajan toimia rannalla samalla kun
- 2) miinanraivaajat raivaavat uria maihinnousualuksille ja -veneille
- 3) Hävittäjät ja sukellusveneentorjuntaan kykenevät alukset partioivat suojatakseen maihinnousujoukkoja sukellusveneiltä ja muilta sota-aluksilta
- 4) Kun lähestymisurat on raivattu, lähtee ensimmäinen aalto uivilla rynnäkköpanssari-vaunuilla⁶¹ siirtymään kohti maihinnousurantaa pääaseillaan ampuen
- 5) Toisessa aallossa rynnäkköpanssarivaunut⁶² tuodaan rantaan ja ne jatkavat hyökkäystä eteenpäin.

Vaiheissa 4 ja 5 ilmatyynyalusten käyttö oli lisäksi hyvin todennäköistä.⁶³ Vaiheet 1 ja 2 pyrittiin suorittamaan yleensä muutamia päiviä ennen varsinaisen maihinnousualueosaston saapumista.⁶⁴

Taistelijat pysyivät vaunuissa sisällä rantautumisvaiheessa, mikäli ranta ei ollut puolustettu. Mikäli puolustus oli kevyt, jatkoivat vaunut mahdollisimman nopeasti pois rannasta kohti sisämaata. Jos taas maihin nouseva joukko kohtasi voimakasta vastarintaa jalkautui miehistö vaunuistaan hyökätäkseen komppaniana, vaunujen ollessa tulituessa. Tyypillisiä tehtäviä merijalkaväkikomppanialle olisivat olleet:⁶⁵

- 1) Rantautuu ja murtautuu vihollisen puolustuksen läpi
- 2) Tuhoaa puolustavat joukot
- 3) Tuhoaa vihollisen asejärjestelmät ja varusteet
- 4) Vakauttaa tilanteen
- 5) Torjuu vastahyökkäykset

⁶⁰ Nargele, s. 288–289.

⁶¹ Esimerkiksi PT-76 (*Plavayushchiy Tank-76 eli Kelluva Tankki-76*).

⁶² Esimerkiksi BTR-60/BTR-70.

⁶³ Nargele, s. 288–289.

⁶⁴ Vego, s. 306.

⁶⁵ Nargele, s. 288–294.

Toisen portaan joukot rantautuivat kun vihollisen maihinnousurantaa puolustavat joukot oli tuhottu ja sillanpääasema varmistettu, pioneerit olivat raivanneet urat sisämaahan ja tiedusteluosat olivat merkanneet reitit. Toinen porras muodostui maavoimien joukoista jotka jatkoivat hyökkäystä syvemmälle sisämaahan tehtävänsä mukaisesti. Ennen etenemistään toinen porras suoritti rintamavastuvaihdon merijalkaväkiosaston kanssa, joka tämän jälkeen siirtyi takaisin maihinnousurantaan. 1980-luvulla Neuvostoliiton merijalkaväen päätaistelulaji oli hyökkäys. Puolustukseen maihinnousujoukkoja suunniteltiin käytettävän lähinnä viivytyksen, vetäytymisen suojaamisen tai sillanpääaseman suojaamisen takia. Merijalkaväen puolustustaktiikkaan kuului syvä kolmen linjan puolustus, jota tuettiin panssarintorjunta sekä panssarijoukoilla.⁶⁶

On merkityksellistä ymmärtää, että pienelläkin (muutamia satoja merijalkaväen taistelijoita) osastolla, joka kyetään kriisin aikana nopeasti ryhmittämään minne tahansa operaatioalueellaan on merkittävä poliittis-sotilaallinen arvo. Kuitenkin Neuvostoliiton maihinnousujoukkojen käyttöä rajoittivat varsinkin ilmatuen maksimitoimintaetäisyydet maatukikohdista. Vuonna 1985 kehitysnäkymät viittasivat merikuljetuskapasiteetin ja -etäisyyden kasvattamiseen hyödyntämällä kauppamerenkulun aluksia sekä lentotukialuksilta toimimaan kykenevien ilmavoimien kehittämiseen.⁶⁷

Vuonna 1988 maihinnousutaktiikka kuitenkin muuttui sikäli, että esiteltiin uusi maihinnousun torjunnan periaate, jolloin vuosikymmeniä kestänyt merijalkaväen hyökkäyksellinen päätavoite alkoi muuttua. Uudessa doktriinissa merijalkaväen tehtävät olivat seuraavanlaiset:⁶⁸

- Vastahyökkäyksien suorittaminen
- Hyökkäykselliset operaatiot rannikolla ja rannikon suuntaisesti
- Strategisesti tärkeän maakaistaleen valtaaminen vastahyökkäyksien tukemiseksi
- Laivastoasemien ja muiden keskeisten meri-/rannikkopuolustuskohteiden suojaaminen.

⁶⁶ Nargele, s.288–294.

⁶⁷ Understanding Soviet Naval Developments (By Director of Naval Intelligence/Chief of Information 1985), s.52.

⁶⁸ Hatakka, Anssi: Venäjän maihinnousuoperaatioiden kehitysnäkymät (Esiupseerikurssin tutkielma 1996).

Vuonna 1989 Neuvostoliiton Merijalkaväen komentaja, kenraalimajuri Ivan Skuratov, sanoi, että merijalkaväki tulee jatkossa keskittymään puolustuksellisiin tehtäviin.⁶⁹ On kuitenkin huomioitava, että Neuvostoliiton sotaopin mukaan vastahyökkäykset voidaan lukea puolustukselliseksi tehtäväksi kuten edellä esitellyistä tehtävistä käy ilmi.

3.4 Maihinnousuharjoitukset

1960-luvulta lähtien Neuvostoliitto alkoi näyttää voimaansa myös maihinnousujoukkojen siirroilla, joista merkittävin nähtiin vuonna 1967 Lähi-idän kriisin yhteydessä. Merijalkaväen harjoitustoimintaa lisättiin 1960-luvun loppupuolelle tultaessa. Esimerkiksi Sever-68 -harjoituksessa, Itämeren laivaston merijalkaväki suoritti maihinnousuja Rugen-saaren alueelle yhteistoiminnassa Puolan maihinnousudivisioonan ja Itä-Saksan armeijan moottoroitujen joukkojen kanssa. Seuraavana vuonna toteutetussa Oder-Neisse -harjoituksessa Itämeren laivasto toteutti maihinnousun, jossa helikopterikuljetteiset joukot puhdistivat maihinnousuran ennen päähyökkäystä. Tsekkoslovakian laskuvarjojoukot suorittivat maahanlaskun maihinnousuoperaation tueksi.⁷⁰ Harjoitus oli jälleen kerran myös voimannäyttö Neuvostoliiton Itämeren laivaston kyvystä mittaviinkin maihinnousuoperaatioihin Itämeren alueella. Lisäksi harjoitus osoitti että merijalkaväen uudistustoimet tähtäsivät nimenomaan Varsovan liiton puolustuksen tehostamiseen.⁷¹ Vuonna 1970 pidettyyn Comrades-in-arms -harjoitukseen sisältyi Itämeren laivaston merijalkaväkirykmentin, yhteistoiminnassa muiden Varsovan liiton joukkojen kanssa, toteuttama maihinnousu Itä-Saksan rannikolle.⁷² TAGA-77 harjoituksessa suoritettiin maihinnousukuljetus Gdanskin lahdelta Saarenmaalle.⁷³ (LIITE 1).

Vuonna 1981 Neuvostoliitto toimeenpani laajan Zapad-81 – maihinnousuharjoituksen (LIITE 2) Kaliningradin alueella johon osallistui joukkoja kaikista puolustushaaroista. Harjoituksen kokonaisvahvuus oli noin 100 000 sotilasta⁷⁴. Maihinnousua oli harjoiteltu useasti Baltjiskin lähellä Liettuun rannikolla, mutta merkittävää Zapad-81 harjoituksessa oli, että se pidettiin vain 24 kilometrin päässä Puolan rajasta.⁷⁵ Tästä syystä harjoituksen katsotaan olleen myös

⁶⁹ Vauhkonen, s.18.

⁷⁰ Nargele, s. 273–274.

⁷¹ Sama.

⁷² Sama.

⁷³ Tuomi, s. 107.

⁷⁴ Vauhkonen, s. 27–29.

⁷⁵ Polmar, Norman: Guide to the Soviet Navy (1983), s. 17.

voimannäyttö ja huomautus Puolalle ”Isoveljen” valppaudesta.⁷⁶ Harjoitukseen osallistuneen joukon sanotaan olleen kykenevä tuhoamaan Puolan kansanarmeijan 7. Maihinnousudivisioonan, mikäli olisivat sen kaltaisen tehtävän saaneet.⁷⁷ Harjoitus oli voimakas osoitus Neuvostoliiton kyvystä suorittaa laaja maaoperaatio, jota tuetaan maihinnousujoukkojen suorittamalla merikoukkauksella. Merijalkaväen modernin ja taistelukelpoisen kuljetuskaluston ansiosta koukkaus suoritettiin verrattain kauas varsinaisista maataisteluista ja kuitenkin sen tarkoitus oli nimenomaan tukea maarintaman taistelua. Neuvostoliitto piti Zapad-81 harjoitusta virstanpylväänä operatiiviselta kannalta tarkasteltuna. Siinä harjoiteltiin uuden operaatio-aidon mukaisesti syvälle porrastettujen, jatkuvassa etenemisliikkeessä olevien joukkojen toimintaa, jossa maahanlasku- ja ilmakuljetusjoukkoja sekä maihinnousujoukkoja kuljetettiin syvälle vihollisen selustaan.⁷⁸ Harjoituksessa puolustushaarat tekivät tiivistä yhteistyötä, ja eri operaatiot tukivat suuremman kokonaisuuden onnistumista. Harjoituksen lähtöasetelmaan kuului Pohjoinen osapuoli hyökkääjänä ja Eteläinen osapuoli aktiivisena puolustajana, jolloin kyse oli hyökkäyksestä kohtaamisolosuhteissa.⁷⁹

Harjoituksen kulku oli seuraavanlainen: Pohjoinen aloitti hyökkäyksensä 5.9. Ensimmäinen vaihe huipentui Daugava -joella käytyihin ylimenotaisteluihin 9.-10. Syyskuuta. Yöllä 10.9 Pohjoinen aloitti toisen portaan hyökkäyksen murtaen Eteläisen puolustuksen ja suorittamalla taktisia maahanlaskuja sen selustaan. Taisteluja käytiin samanaikaisesti Valko-Venäjän suunnalla. Syyskuun 11. päivänä suoritettiin vielä laaja ylimenohyökkäys Berezina -joella. Näiden taisteluiden aikana Pohjoinen oli kerännyt laivasto-osaston Latvian edustalle. Eteläinen ennako i maihinnousu-uhan ja vahvisti puolustusta Gdanskin lahdella ryhmittämällä sinne muun muassa moottoroidun jalkaväkidivisioonan sekä meritorjuntaohjuspatteriston. Pohjoinen vastasi puolustuksen vahvistamiseen mittavalla laivatykistö tulella ja ilmarynnäköillä, lisäksi se suoritti helikopteri maahanlaskuja Eteläisen selustaan. Pohjoinen otti myös haltuun lentokentän myöhempiä materiaalikuljetuksia varten. Puolustajan sitoutuessa maahanlaskujen torjuntaan Pohjoinen suoritti maihinnousun yhdellä merijalkaväkirykmentillä, joka oli koottu Pohjoisesta ja Itämeren laivastosta.⁸⁰

⁷⁶ Vauhkonen, s. 27–29.

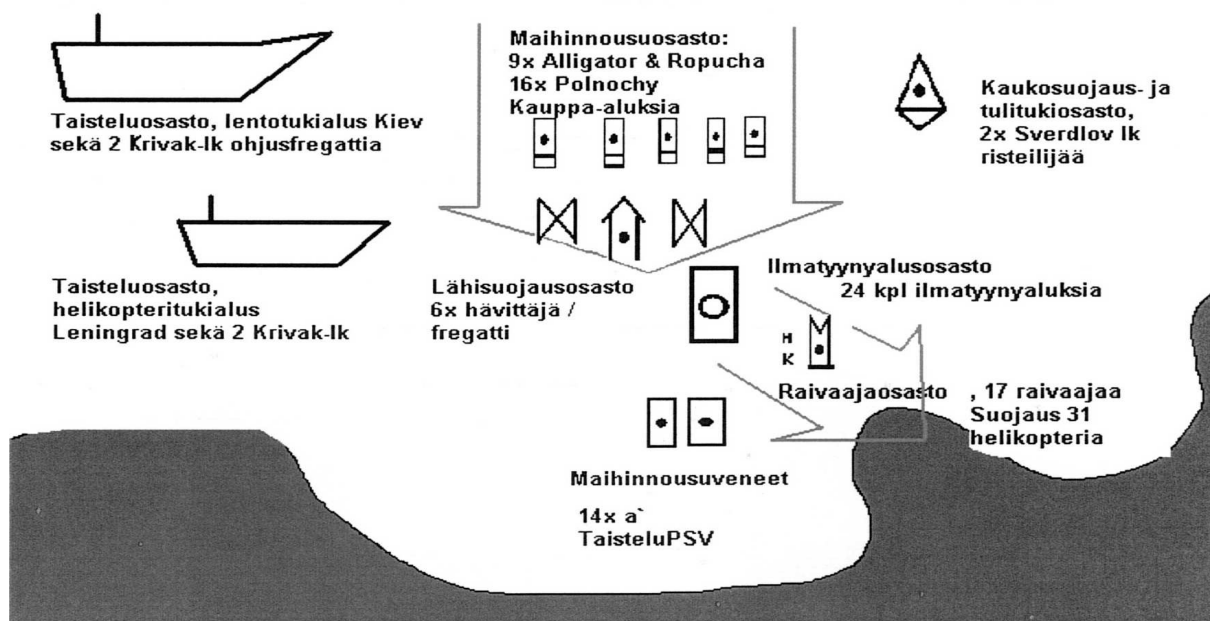
⁷⁷ Sama.

⁷⁸ Tuomi, s. 106.

⁷⁹ Vauhkonen, s. 27–29.

⁸⁰ Sama, s. 72.

Kuva 2, Merijalkaväen suorittama merikoukkaus Zapad-81 harjoituksessa.⁸¹

Eteläinen osapuoli yritti estää maihinnousun ensimmäisen portaan jälkeisiä joukkoja helikopterilla levitetyin miinoittein, mutta merijalkaväen rynnäköpioneerit raivasivat rannan auki, jolloin toisessa aallossa rantautuneet merijalkaväen panssarivaunut pystyivät laajentamaan sillanpääasemaa, ja pitämään rannan auki toisen portaan moottoroidulle jalkaväelle.⁸² Maihinnousun maavoima-komponenttina toimi osia Kaliningradiin sijoitetusta mekanisoidusta *Proletaarisesta Moskova-Minsk* -divisioonasta.⁸³ Toinen porras kuljetettiin pääosin RO/RO kauppa-aluksilla merijalkaväen suojatessa maihinnousurantaa. Harjoitus oli merkittävä myös siinä mielessä, että ensimmäistä kertaa Neuvostoliitto käytti merijalkaväkiosien kuljetukseen ilmatyynyaluksia laajassa mittakaavassa.⁸⁴

⁸¹ Hietakangas, s. 24.

⁸² Vauhkonen, s. 27–29.

⁸³ Tuomi, s. 107–108.

⁸⁴ Sama.

3.5 Aluskalusto

Neuvostoliitto kehitti ensimmäiset maihinnousuun tarkoitetut aluksensa vasta vuonna 1952, jolloin se tuotti lukuisia T-4 tyyppin pieniä maihinnousuveneitä.⁸⁵ T-4 tyyppin veneet olivat kooltaan soveltuvia jopa pitkän matkan operaatioihin koska niitä kyettiin kuljettamaan isomilla aluksilla lähemmäs operaatioaluetta. T-4 -tyypin veneet pystyivät kuljettamaan yhden panssaroidun ajoneuvon tai noin 50 tonnia rahtia.⁸⁶

Ensimmäinen nimenomaan maihinnousuun suunniteltu suurempi alus ilmestyi vasta vuonna 1957, ja silloin valmistui yksi MP-2 -luokan alus.⁸⁷ Samoihin aikoihin MP-2 kanssa valmistui MP-4 -luokka joka oli rannikkokauppalaivasta muokattu maihinnousualukseksi mm. asentamalla ajoneuvorampit keulaan. Seuraava alusluokka oli MP-6, joka oli Bira -luokan rahtialuksesta muokattu maihinnousualus. Vuosina 1958–1961 rakennetut MP-8 -luokan alukset olivat MP-2 -luokasta paranneltuja ja suurempia aluksia. MP-2 -luokka kykeni kuljettamaan neljä panssaroitua ajoneuvoa ja 200 jalkaväen taistelijaa kun taas MP-8:n kapasiteetiksi on ilmoitettu 10–12 panssaroitua miehistönkuljetusvaunua tai 400 tonnia rahtia.⁸⁸ Huomattavaa on, että MP-2 ja MP-8 -luokat olivat erityisesti maihinnousuun suunniteltuja ja rakennettuja aluksia eikä rahtialuksista muokattuja maihinnousuun kykeneviä aluksia. Toisen maailmansodan päätteeksi Neuvostoliitolle jäi lukuisia saksalaisten käyttämiä MFP-D⁸⁹ -aluksia, jotka olivat sodassa todettu käyttökelpoiseksi kalustoksi maihinnoususodassa. 1960-luvun alkupuolella rakennetut MP-10 -luokan maihinnousualukset olivatkin juuri näiden saksalaisten alusten pohjalta kehitettyjä, muista MP-luokkien aluksista poikkeavia tasapohjaisia ja pienempiä maihinnousualuksia. MP-10 -luokkaa olisi todennäköisesti käytetty, mikäli maihinnousuranta ei olisi mahdollistanut suurempien ja raskaampien alusten käyttöä. Maihinnousualuskaluston seuraava kehitysaskel oli Polnochnyi -luokka, joista ensimmäiset valmistuivat vuonna 1965. Polnochnyi oli aiempia aluksia suurempi ja sen suunnittelussa oli otettu huomioon kuljetuskapasiteetin kasvattaminen muun muassa siirtämällä koneet ja kansirakenteet lähemmäs perää. Polnochnyi -luokka oli MP-luokkia selvästi nopeampi, MP-luokan nopein (MP-2) kykeni 15 solmun huippunopeuteen Polnochnyi -luokan huippunopeuden ollessa 20 solmua. Tämän alusluokan etuna oli se, että se oli nimenomaan taistelukykyinen maihinnou-

⁸⁵ Verrattavissa ulkomuodoltaan U-300 -luokkaan, vaikkakin olivat kooltaan hieman suurempia.

⁸⁶ Breyer&Polmar: Guide to the Soviet Navy (1977), s. 313.

⁸⁷ Breyer (1970), s. 128–129 ja s. 306–309.

⁸⁸ Breyer&Polmar, s. 296–313.

⁸⁹ Marinefährrähme.

sualus, se kykeni itsenäiseen tulitukeen maihinnousurannalle raketinheittimillään. Polnochnyi-luokka jakaantui edelleen kolmeen alaluokkaan (Polnochnyi-I, Polnochnyi-II ja Polnochnyi-III), jotka erosivat toisistaan lähinnä aseistukseltaan. Polnochnyi-III oli edeltäjiään pidempi ja sen kansirakenteitakin oli suurennettu.⁹⁰ Vuonna 1966 valmistui jälleen uusi maihinnousualusluokka, joka oli edeltäjiään merkittävästi suurempi. Alligator -luokan alukset kykenivät kuljettamaan moninkertaisen määrän joukkoja ja rahtia edeltäjiinsä verrattuna, on arvioitu että siihen mahtuu 25–30 panssaroitua miehistönkuljetusvaunua tai jopa 1 700 tonnia rahtia.⁹¹ Alligator -luokkaa seurasi Vydra -luokka, joista ensimmäinen valmistui vuonna 1967. Vydra oli käytännössä MP-10:stä paranneltu ja suurennettu versio.

1960-luvun puolivälin jälkeen alkoi uppoumarunkoisten maihinnousualusten kehitystyön rinnalla mullistava kehitysvaihe, kun ilmatyynyalukset astuivat kuvaan. Nopeilla (jopa 70 solmua) ja kulkukykyisillä ilmatyynyaluksilla kyetään saavuttamaan nopea aloitteen tempaaminen puolustajalta ja suorittamaan yllätyksellisiä hyökkäysoperaatioita. Ilmatyynyalukset soveltuvat erityisen hyvin Itämeren alueen keli- ja geografisiin olosuhteisiin.⁹² Lisäksi ilmatyynyalus kykenee teoriassa ylittämään merimiinoitteen, rannalla olevat panssarimiinoitteet ja muut rakennetut esteet, kuten piikkilankaesteet.⁹³ Ilmatyynyalukset aseistettiin lähes poikkeuksetta vähintään 30mm konetykeillä, isoimmat aluksista jopa ohjuksilla. Neuvostoliitto aloitti ilmatyynyalusprojektinsa vuonna 1966 ja ensimmäiseksi valmistui kolme Lebed-luokan ilmatyynyalusta vuonna 1967. Lebed-luokan kehitystyö jatkui vuosia ja 1980-luvun puolivälissä niitä arvioitiin olevan yli 20 kappaletta. Lebed-luokan alukset kykenivät kuljettamaan kaksi PT-76 ajoneuvoa tai joukkoja tai n.50 tonnia rahtia. Huomioitava seikka on, että Ivan Rogov -luokan raskas maihinnousualus kykeni kuljettamaan kolme Lebed-luokan alusta sisällään ja laskemaan ne vesille peräluukkunsa kautta. Ensimmäinen sarjatuotantona valmistettu ilmatyynyalus oli Gus -luokka, joista ensimmäiset valmistuivat vuonna 1970. Gus oli sotilasversio Skate -luokan siviili-ilmatyynyaluksesta. Gus ei kyennyt kuljettamaan panssaroituja ajoneuvoja mutta siinä oli tilaa noin 50 taistelijalle. 1970-luvun alkupuolella rakennettiin Aist-luokan ilmatyynyalukset jotka olivat kooltaan tuplasti Gus -luokkaa suurempia. Aist-luokka kykeni kuljettamaan neljä panssaroitua ajoneuvoa tai kahta keskiraskasta taistelupanssarivaunua ja lisäksi yli 200 taistelijaa. Aist-luokka oli rakenteeltaan RO/RO -alus, joten sen lastaaminen oli nopeaa ja yksinkertaista. 1980-luvun alussa valmistui muutamia Utenok- ja Tsaplya

⁹⁰ Breyer & Polmar, s. 296–313.

⁹¹ Sama.

⁹² Nargele, s. 314–315.

⁹³ Sama.

-luokan ilmatyynyaluksia, jotka olivat pienehköjä, yhden taistelupanssarivaunun kuljettavia aluksia. 1980-luvun merkittävin muutos ilmatyynyaluskalustoon oli vuonna 1986 rakennettu Pomornik -luokan alus, joka oli kooltaan todennäköisesti maailman suurin sotilaskäyttöön tarkoitettu ilmatyynyalus.⁹⁴

Neuvostoliitto ei valjastanut koko potentiaaliaan pelkästään ilmatyynyalusten kehittämiseen, vaan jatkoi myös uppoumarunkoisten alusten kehitystyötä aktiivisesti. Ropucha -luokka, joka oli suurin Neuvostoliiton maihinnousualuksista, valmistui vuonna 1975. Ropucha muistutti ulkonäöltään lähinnä Polnochnyi -luokan aluksia. Ropuchan kansirakenteet viittaavat siihen, että aluksessa oli majoitustiloja maihinnousujoukoille. Lisäksi siinä oli ilmatorjuntaohjusjärjestelmä.⁹⁵ Neuvostoliiton suurimmat maihinnousualukset tulivat 1970- ja 80-lukujen taitteessa, kun kaksi Ivan Rogov -luokan raskasta maihinnousualusta valmistui. Ivan Rogov ja sen sisarus Aleksandr Nikolayev olivat aikansa moderneimpia ja iskukykyisimpiä maihinnousualuksia. Ne kykenivät kuljettamaan merijalkaväkipataljoonan kokoisen osaston kalustoihin ja varusteineen. Ivan Rogov -luokan kansirakenteet mahdollistavat neljän Ka-25 taisteluhelikopterin kuljettamisen. Lisäksi kolme Lebed-luokan ilmatyynyalusta mahtui sen sisään ja ne kyettiin laskemaan vesille peräluukun kautta. Ivan Rogov -luokan alukset olivat raskaasti aseistettuja, niissä oli ilmatorjuntaohjusjärjestelmät, 40-putkiset raketinheittimet, yksi kaksiputkinen 76mm ilmatorjuntatykki ja yksi neliputkinen 30mm konetykki.⁹⁶

⁹⁴ Breyer&Polmar, s. 307–309; Polmar (1986), s. 266–270; Polmar, Norman: Guide to the Soviet Navy (1983), s. 227–229.

⁹⁵ Breyer&Polmar, s. 296–313.

⁹⁶ Polmar (1986), s. 258–259.

4. JOHTOPÄÄTÖKSET

Neuvostoliiton maihinnousukyvyn voidaan katsoa kehittyneen rinnan Itämeren merkityksen korostuessa. On huomattava, että huolimatta Neuvostoliiton valtameristrategiasta ja halusta päästä hallitsevaksi laivastoksi maailman merille, Itämeren alueen laivasto- ja maihinnousujoukkoihin panostettiin yhtälailla. Monen vuosikymmenen kehitystyö johti siihen, että 1980-lopulla Neuvostoliitolla oli sekä maihinnousukykyä, sekä myös laivasto-osiensa puolesta kiistämätön merenherruus Itämeren alueella. Neuvostoliiton maihinnousukyvulla Itämerellä oli lisäksi merkittävä pelotearvo Varsovan liiton maille ja NATO:lle. Neuvostoliitto kykeni merijalkaväellään turvaamaan valtamerelle pääsyänsä Itämerellä sekä tarvittaessa tukemaan laajaa maavoimien hyökkäystä Puolan ja Saksan alueilla.

Neuvostoliiton Itämeren laivaston maihinnousukyvyn kehittymistä tarkasteltaessa on havaittavissa vahvaa reflektion onnistumista toimintatapojen kehittämisessä. Toisen maailmansodan aikana koetut tappiot ja epäonnistumiset antoivat kehitystyölle alkusykäyksen, jonka lopputulos näkyy selvästi 1980-luvun lopulle tultaessa. Käsiteltäessä maihinnousukykyä yleisellä tasolla, pureutumatta yksityiskohtiin, voidaan todeta Neuvostoliiton maihinnousukyvyn kehittyneen tarkasteluajanjaksona kaikkien maihinnousukyky -käsitteen muodostavien osakokonaisuuksien saralla. Kehitys on kuitenkin ollut hidasta eikä sitä voi kutsua lineaariseksi 1960-luvun notkahduksen vuoksi. Edellä mainitusta huolimatta verrattaessa maihinnousukykyä vuosina 1945 ja 1970 on ero huomattava niin kaluston, taktiikan kuin joukkojen osalta. Aluskaluston kehittäminen on vuosia vievä prosessi, joka sisältää suunnittelun, hankintapäätökset, rakentamisen sekä miehistön kouluttamisen. On siis aivan ymmärrettävää, että kehitys ei ole tapahtunut lyhyellä aikavälillä. Kuitenkin mikäli strategisten ohjusjoukkojen kehitys ei olisi vienyt niin suurta osaa Neuvostoliiton kokonaispotentiaalista, olisi maihinnousukyky ehkä kehittynyt 1980-luvun lopun tasolle jo 10–15 vuotta aiemmin.

Neuvostoliittoa voitaneen pitää tietyllä tapaa myös maihinnousutaktiikan edelläkävijänä, vaikka näytöt eivät toisessa maailmansodassa ehkä suoraan sen puolesta puhukaan. Neuvostoliitto on kuitenkin koko maihinnousukyvyn kehityskaaren tiedostanut JOINT-ajattelun välttämättömyyden maihinnousu-operaation onnistumiselle. Toisessa maailmansodassa JOINT-ajattelun tiedostaminen ei kuitenkaan riittänyt operaatioiden kaatuessa johtosuhteiden epäselvyyksiin ja yhteistoimintakyvyn puutteeseen. Tarkasteluajanjakson lopulla tilanne oli kuitenkin jo aivan toinen, kuten Zapad-81 harjoitus osoitti. Neuvostoliiton Itämeren laivasto kykeni toteuttamaan suuren merikoukkauksen tiukasti maarintaman taisteluun liittyen ja lisäksi käyt-

tämään operaatiossa kaikkien puolustushaarojen potentiaalia. Zapad-81 -harjoituksen antamaa kuvaa on kuitenkin tarkasteltava kriittisesti koska kyseessä oli ainoastaan harjoitus. Neuvostoliitto ei päässyt koestamaan Itämeren laivastonsa maihinnousukykyä kriisitilanteessa sen kulta-aikana. Merijalkaväkitaktiikan perusidea sillanpään avaamisesta oli hyökkääjälle edullinen ja tehokas. Merijalkaväen avaaman aukon kautta hyökkääjä kykeni työntämään lähes rajattomasti joukkoja esimerkiksi vihollisen sivustaan. Suurin muutos joukkojen käyttöperiaatteisiin tuli 1980-luvun lopussa, jolloin Neuvostoliiton uusi sotilasdoktriini määrittä merijalkaväen pääasialliset tehtävät uudelleen. Merijalkaväki keskittyi puolustuksellisiin tehtäviin, jotka liittyivät lähinnä maihinnousun torjuntaan.

Joukkojen ja koulutuksen kehittymisen osalta näkyvin muutos oli merijalkaväen erikoisjoukkotatuksen astuminen perusmerijalkaväkiaseman tilalle. Joukkojen määrän osalta todettakoon, että vaikkei määrä olisi kasvanutkaan, niin joukon suorituskyky oli koulutuksen myötä parantunut, jolloin miesvahvuutta ei ehkä ollut tarvetta nostaa. Lisäksi merijalkaväkeä ei edes suunniteltu käytettävän laajamittaisessa maihinnousussa hyökkäystä syvyyteen jatkavana osastona, vaan keihäänkärkenä hyökkäyksen toiselle portaalle. Neuvostoliitolla ei siten ollut tarvetta kasvattaa merijalkaväkensä miesvahvuutta merkittävästi suuremmaksi.

Kalustollisesti kehitys oli merkittävää. Neuvostoliitto onnistui lähes nolatilanteesta kehittämään maihinnousuun erikseen suunnitellut alukset, sekä rynnäköpanssarivaunut muodostaen niistä toimivan kokonaisuuden. Neuvostoliiton aluskalusto oli lisäksi hyvin monipuolista, skaala ulottui pienistä ja nopeista maihinnousuveneistä aina suuriin avomerikelpoisiin maihinnousualuksiin. Ilmatyynyalusten ottaminen osaksi merijalkaväen kalustoa oli edistysaskel, joka mahdollisti erittäin nopeat joukkojen siirrot, sekä mahdollisti väylästä ulkopuolella ope-roinnin.

Yhdistämällä tavoitteellisen kehitystyön, aluskaluston parantamisen, joukkojen erikoiskoulutuksen, taktiikan opit sekä johtosuhteiden selkiyttämisen, Neuvostoliitto muodosti itselleen maihinnoususotakoneen, jolle ei Itämeren alueelta vielä tänä päivänäkään löydy vastinetta.

LÄHTEET

Julkaistut lähteet:

Breyer&Polmar: Guide to the Soviet Navy (1977).

Breyer, Siegfried: Guide to the Soviet Navy (1970).

Nargele, Dominik: The soviet Naval Infantry, an evolving instrument of state power vol 1-2 (1983).

Polmar, Norman: Guide to the Soviet Navy (1983).

Polmar, Norman: Guide to the Soviet Navy (1986).

Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus: Merimiestaito (2000). Toimittanut: Merisotakoulu, Merenkulun opettajaryhmä.

Stoker, Donald: Soviet amphibious landings in the Black Sea, 1941-1944. Kirjassa: Amphibious Assault Manoeuvre from the Sea. Editor: Lt.Com Tristan Lovering (2007).

Tuomi, Osmo: Itämeri ja sen lähialueet Varsovan Liiton turvallisuusjärjestelmässä (ARNEK-raportti).

Understanding Soviet Naval Developments, (By Director of Naval Intelligence/Chief of Information 1985).

Vauhkonen, Juha: Maihinnousutaktiikka ja sen kehitysnäkymät sekä maihinnousuharjoitukset 1970-luvulta alkaen (Julkaisusarja 2 Taktiikan asiatietoja N:o3/1995).

Vego, Milan: Soviet Naval Tactics, Annapolis, Md: Naval Institute Press, cop. (1992).

Opinnäytetyöt:

Hatakka, Anssi: Venäjän maihinnousuoperaatioiden kehitysnäkymät (Esiupseerikurssin tutkielma 1996).

Hietakangas, Pekka: Neuvostoliiton/Venäjän laivaston käyttöperiaatteiden kehitys itämerellä 1980-luvulta nykyhetkeen (Pro gradu 2005).

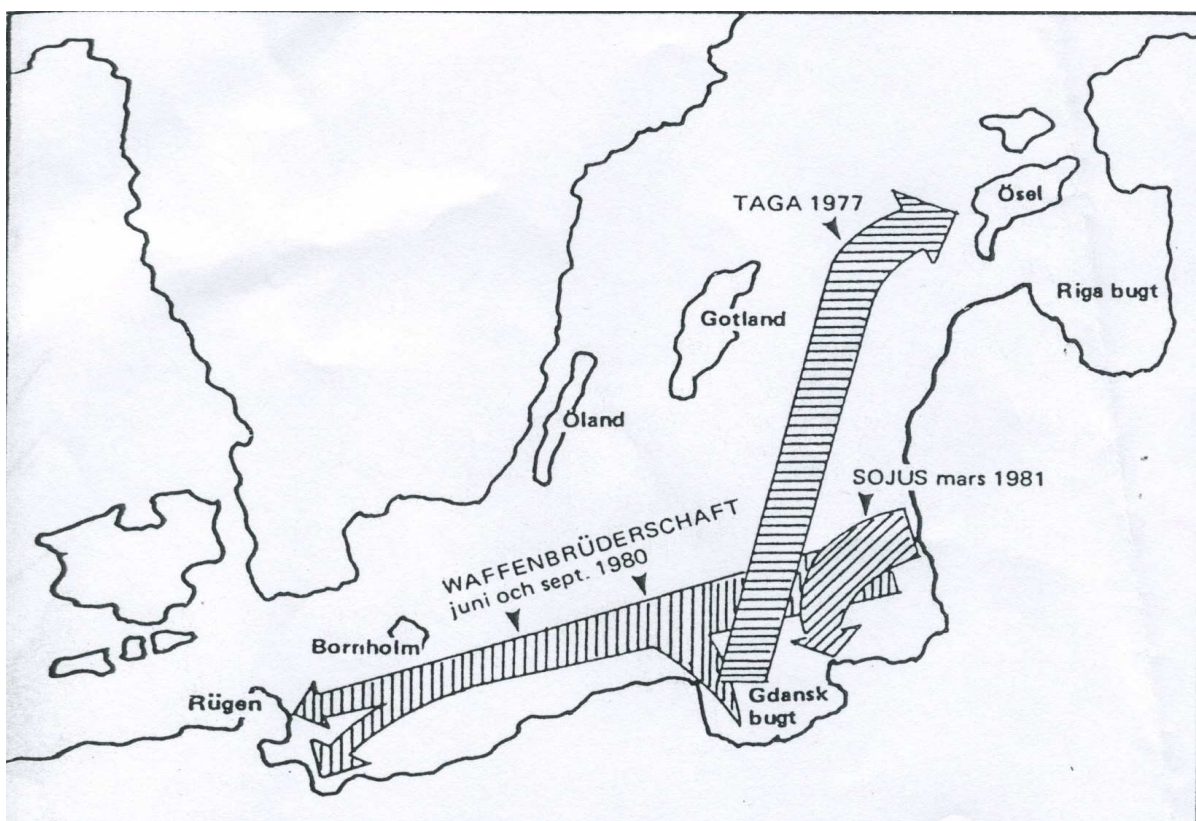
Kivelä, Jyrki: Itämeri Venäjän sotilasdoktriinin ja -kapasiteetin näkökulmasta (Esiupseerikurssin tutkielma, 1995).

LIITTEET

Liite 1 Maihinnousuharjoituksia Itämerellä

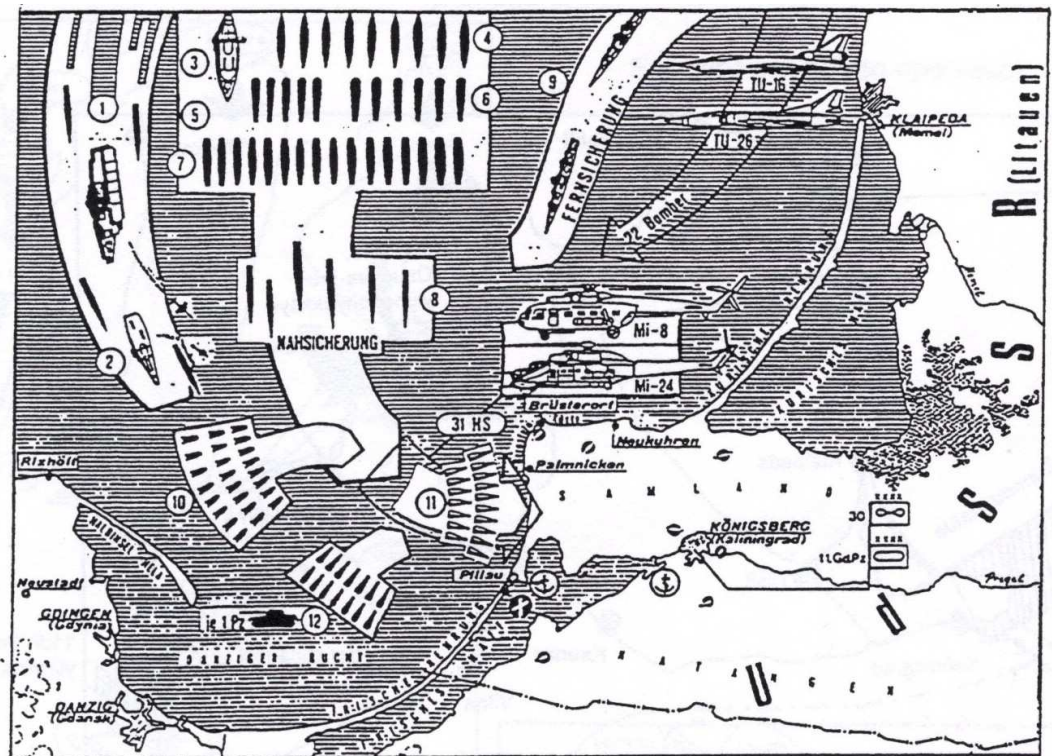
Liite 2 Zapad-81. Merijalkaväen suorittama merikoukkaus ja operaatioon osallistuneet
joukot

Maihinnousuharjoituksia Itämerellä.⁹⁷

⁹⁷ Tuomi, Liite 21.

Zapad-81. Merijalkaväen suorittama merikoukkaus ja operaatioon osallistuneet joukot.⁹⁸

Selite:

- 1) Tst-osasto, jossa tukialus KIEV sekä kaksi KRIVAK-lk:n ohjusfregattia
- 2) Tst-osasto, jossa helikopteritukialus LENINGRAD sekä kaksi KRIVAK-lk:n ohjusfregattia
- 3) IVAN ROGOV-lk:n maihinnousutelakka-alus
- 4) 9 x ALLIGATOR- ja ROPUCHA-lk:n maihinnousualusta.
- 5) ja 6) kauppa-aluksia (uppouma 4 000 tn; lastitilaa > 3000 ³)
- 7) 16 x POLNOCNY-lk:n maihinnousualusta
- 8) Lähisuojausosasto, jossa 6 x hävittäjä-/fregatti-lk:n alusta
- 9) Kaukosuojaus- ja tulitukiosasto, jossa 2 x SVERDLOV-lk:n risteilijää
- 10) 24 x ilmatyynyalus
- 11) Raivaajaosasto, jossa 17 x raivaaja. Suojaus 31 x Mi-24 ja Mi-8 helikopteria
- 12) 14 x maihinnousuvene á 1 tstpsv.

Merijalkaväki:

Merijalkaväkirykmentti Pohjoisesta ja Itämeren laivastosta (n 8000 sotilasta).

Ilmavoimaosa:

22 x pommikone/rynnäköpommittaja (Tu-16, Tu26), 31 x helikopteri (Mi-24, Mi-8).

2. Porras:

1 x Moottoroitu jalkaväkidivisioona.

Merivoiman kasvaminen Itämerelle:

- 18.7. 2 x ALLIGATOR-lk:n alusta Mustanmeren laivastosta
- 23.7. 3 x ROPUCHA-lk:n alusta Pohjoisesta laivastosta
- 29.7. 2 x ALLIGATOR-lk:n alusta Pohjoisesta laivastosta, mukana merijalkaväkeä kalustoineen Petsamosta
- 31.7. Tst-osasto "KIEV" + 2 x tankkeri Välimereltä
- 2.8. IVAN ROGOV-lk:n alusta Tyynenmeren laivastosta
- 7.8. SVERDLOV-lk:n risteilijä sekä 2 x KRIVAK-lk:n fregattia Pohjoisesta laivastosta
- 14.8. Helikopteritukialus "Leningrad" Välimereltä

⁹⁸ Vauhkonen, s.72.